

แนวความคิด รูปแบบผลงานศิลปะที่สะท้อนประเด็นสังคมของทวี รัชนิกร

Concept and Style that Representation of Art to the Society of Thawee Ratchaneekorn

ภควนิษฐ์ แสงศิริวรรณ Pakawanis Sangsiriwattana

ศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Received : June 5, 2019

Revised : August 12, 2019

Accepted : August 17, 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษามผลงานศิลปะของทวี รัชนิกรที่สะท้อนประเด็นทางสังคมไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2501-2559 โดยการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งผลงานสร้างสรรค์ของทวี รัชนิกรออกเป็น 7 ยุค ดังนี้ 1) ยุคนักศึกษาศิลปากร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2501-2504 2) ยุคสงครามเวียดนาม 3) ยุคหลัง 6 ตุลา ค.ศ. 2519 4) ยุคประติมากรรม สื่อผสม ทศวรรษ 2530 5) ยุคเทคนิคผสมบนกระดาษ ข่อย, ใบลาน พ.ศ. 2542-2546 6) ยุคจิตรกรรมสะท้อนสังคมและการเมือง ยุคทศวรรษ 2540 7) ยุคจิตรกรรม สะท้อนเรื่องมนุษย์และสังคมไทย ยุคทศวรรษ 2550-2559 โดยทำการศึกษา ศิลปะในแต่ละยุคที่ สะท้อนประเด็นสังคมอย่างเด่นชัด จากการศึกษาผลงานสร้างสรรค์ที่

โดดเด่นทั้ง 7 ยุค สามารถวิเคราะห์ได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. ที่มาของแนวความคิดในการสร้างสรรค์ จำแนกออกเป็น 5 กลุ่ม คือ 1) แนวคิดจากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม 2) แนวคิดมาจากวิถีชีวิต 3) แนวคิดจากสงครามเวียดนาม 4) แนวคิดจากการเมือง และ 5) แนวคิดจากสภาพสังคม
2. รูปแบบ เทคนิคและวิธีการสร้างผลงานศิลปะของทวี รัชนิกร จำแนกได้ 4 รูปแบบ คือ 1) แนวการเขียนภาพแบบสำนึกนิยม 2) แนวการเขียนแบบกึ่งนามธรรม 3) แนวการเขียนตามแนวทางของลัทธิเอ็กซ์เพรสชันนิสม์ และ 4) การใช้วัสดุผสม
3. ผลงานศิลปะที่นำเสนอประเด็นสังคมของทวี รัชนิกร สามารถแบ่งกลุ่มในการวิเคราะห์เป็นจำนวน 3 กลุ่ม คือ 1) ประเด็นเรื่องราวของชีวิตและการสร้างสำนึกเรื่องธรรมชาติ 2) ประเด็นสังคมที่มีความเจริญทางวัตถุ อาชีพของหญิงสาว และ 3) ประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

คำสำคัญ ทวี รัชนิกร ศิลปะสะท้อนสังคม

Abstract

The particular article focuses on the study of the artist Thawee Ratchaneekorn's artworks are divided into 7 periods following: 1) Period of Silpakorn University student since B.E. 2501-2504 2) The Vietnam War era 3) The letter era 6 October B.E. 2519 4) The mixed media, sculpture in the decade of B.E. 2530 5) The technical era mixed on the papers, the palm leaves B.E. 2542-2546 6) Period of social and political painting in the decade of B.E. 2540 7) Period of humanity and Thai society in the decade of B.E. 2550-2559. The study indicated that:

1. Conceptual backgrounds of the artworks can classified into 5 subjects: 1) The artworks inspired by the nature and environment 2) The artworks inspired by way of life 3) The artworks inspired by Vietnam War 4) The artworks inspired by Thai political and 5) The artworks inspired by Thai society
2. Style, technique and process of Thawee Ratchaneekorn's artworks are produced:
1) 2. Style, technique and process of Thawee Ratchaneekorn's artworks are produced:

1) Realism painting 2) Semi-Abstract painting 3) Expressionism painting and 4) Mixed media.

3. Representation of the artworks to the society are classified into 3 issues: 1) Life perspective and natural awareness 2) social issues with material prosperity career of women and 3) political issues, economy and social issues.

Key words Thawee Ratchaneekorn Representation of Art to the Society

บทนำ

ทวี รัชนิกร เป็นบุคคลแรก ๆ ที่เริ่มทำศิลปะในแนวประเด็นสังคม ตลอดระยะเวลา 6 ทศวรรษ นับตั้งแต่ ปี พ.ศ.2501¹ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยเริ่มต้นการศึกษาด้านศิลปะอย่างจริงจัง เมื่อได้เข้าเรียนที่โรงเรียนเพาะช่างในปี พ.ศ. 2496 จนได้พบกับ ทวี นันทขำ และ ได้รับการแนะนำให้ศึกษาศิลปินต่างประเทศ อย่าง วินเซนต์ แวนโก๊ะ พอล เซซาน แอนดรูว์ ไวเอท ซึ่งในขณะนั้น ทวี รัชนิกร ชอบแอนดรูว์ ไวเอท มากกว่าคนอื่น เนื่องจากในช่วงนั้น นิยมงานแสดง ทักษะฝีมือแบบเหมือนจริง² การได้พบทวี นันทขำ ทำให้ทวี รัชนิกร รู้จัก มหาวิทยาลัยศิลปากร และมีโอกาสได้ไปดูงานศิลปกรรมแห่งชาติ ในครั้งนั้นทวี รัชนิกร มีความประทับใจงานประติมากรรมปั้นทหารต่าง ๆ จึงมีความมุ่งมั่นที่จะเข้าศิลปากรให้ได้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2499³ เขาได้ เข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยศิลปากรสมความตั้งใจทำให้เขารู้จักวิธีการสร้างสรรค์งานศิลปะที่เต็มไปด้วยอุดมการณ์และจิตวิญญาณจากศิลป์ พีระศรี อย่างเด่นชัดมากขึ้นไปอีก

ในปี พ.ศ.2500 จิตร ภูมิศักดิ์ เข้ามาเป็นอาจารย์พิเศษ วิชาภาษาอังกฤษ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จิตร ภูมิศักดิ์ ได้เขียนแนวคิดของเขาลงในหนังสือรบน้องใหม่ศิลปากรปี พ.ศ.2500 เป็นแนวคิดเชิงปฏิวัติที่เข้าไปในแนวทางศิลปะต้องเพื่อชีวิต ไม่ใช่ศิลปะเพื่อศิลปะที่ดูเลือนลอย ทำให้เกิดความขัดแย้งของกลุ่มนักศึกษาที่มีความเห็นแตกต่างกัน ซึ่งทวี รัชนิกร ก็อยู่ในเหตุการณ์ครั้งนั้นและเป็นหนึ่งในผู้ต่อต้านแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์

ผลงานศิลปะที่นำเสนอประเด็นสังคมของ ทวี รัชนิกร ที่โดดเด่นในยุคแรก ได้แก่ ผลงานภาพพิมพ์แกะไม้ชื่อภาพ “คนแก่กับเด็ก” ซึ่งได้รับรางวัลเหรียญทองแดงจากการแสดงผลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 11 ในปี พ.ศ. 2503⁴ ทวี รัชนิกร สร้างศิลปะในแนวนี้ออกมาใน

หลายยุคจนถึงปัจจุบันเป็นเสมือนการบันทึกการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยเรื่อยมา

ผลงานที่นำเสนอประเด็นสังคมของ ทวี รัชนิกร ได้แบ่งออกเป็น 7 ยุค ดังนี้

1) ยุคนักศึกษาศิลปากร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2501-2504⁵ ได้รับรางวัลศิลปกรรมแห่งชาติต่อเนื่องกัน 4 ปี 2) ยุคสงครามเวียดนาม 3) ยุคหลัง 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 4) ยุคประติมากรรม สื่อผสม ทศวรรษ 2530 5) ยุคเทคนิคผสมบนกระดาษข่อย, ใบลาน พ.ศ. 2542-2546 6) ยุคจิตรกรรม สะท้อนสังคมและการเมือง ยุคทศวรรษ 2540 และ 7) ยุคจิตรกรรมสะท้อนเรื่องมนุษย์และสังคมไทย ยุคทศวรรษ 2550-2559

ทวี รัชนิกร ยังเป็นศิลปินผู้หนึ่งที่มีการแสดงออกในงานทัศนศิลป์ทุกแขนงไม่ว่าจะเป็นงาน ประเททวาดเส้น จิตรกรรม สื่อผสม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ เขาสามารถหยิบฉวยวัตถุดิบ ใกล้เคียงมาสร้างสรรค์ผลงานตอบสนองของความคิด ความรู้สึกที่มีต่อความเป็นไปในสังคมได้อย่าง ทันทั่วถึง ไม่ปล่อยเวลาให้ผ่านเลยไปอย่างไร้ความหมาย ซึ่งเป็นหนึ่งในบุคคลที่ควรศึกษาถึง วิธีคิดและจิตวิญญาณความเป็นศิลปิน อันจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้ศิลปินรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาจากงาน ศิลปกรรม เช่น ศึกษาชีวิตประวัติของศิลปินจากบทสัมภาษณ์ หนังสือ บทความวิชาการ สื่อบัตร ภาพถ่าย ตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ การเก็บข้อมูล จาก การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากศิลปินโดยตรงและบุคคลอื่น ๆ ที่ เกี่ยวข้อง รวมถึงศึกษาผลงานวาดเส้น สื่อผสม จิตรกรรม และประติมากรรมของทวี รัชนิกร จากผลงานจริง เอกสารและสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ผลงานศิลปกรรมที่นำเสนอประเด็นสังคมของ ทวี รัชนิกร

1. ที่มาของแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานของทวี รัชนิกร

แนวความคิดในการสร้างสรรค์จากการวิเคราะห์แนวความคิดในการสร้างสรรค์

ผู้วิจัยสามารถแบ่งกลุ่มที่มาของแนวความคิดออกเป็น 5 กลุ่มดังนี้

1.1 กลุ่มที่มีแนวความคิดมาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลงานในกลุ่มนี้จำนวน 2 ชิ้น เป็นผลงานสร้างสรรค์ของทวี รัชนิกรในยุคนักศึกษาศิลปากร ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2501- 2504 จำนวน 1 ชิ้น คือภาพที่ชื่อว่า“ต้นไม้”มีเนื้อหาเกี่ยวกับป่า ไม้ในฤดูแล้ง ใบไม้บางตา ให้ความรู้สึกแห้งกร้าน หยาดกร้านผลงานชิ้นนี้เป็นการบอกเล่าเรื่องราวของชีวิตการใช้ในสังคมยุคนั้น ส่วนอีก 1 ชิ้น เป็นผลงานสร้างสรรค์ในยุค ประติมากรรม วัสดุผสม ทศวรรษ 2530 คือผลงานที่ชื่อว่า“วิญญาณป่า”เป็นผลงานที่ให้แนวคิด ในเรื่องของการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2 กลุ่มที่มีแนวคิดมาจากวิถีชีวิต

ผลงานในกลุ่มนี้ จำนวน 2 ชิ้น เป็นผลงานสร้างสรรค์ของทวี รัชนิกรในยุคนักศึกษา ศิลปากร ตั้งแต่ปีพ.ศ.2501-2504 ได้แก่ผลงานที่ชื่อว่า“ชีวิตในเรือ”และ“คนแก่กับเด็ก” ภาพ “ชีวิตในเรือ” เป็นภาพที่แสดงความเรียบง่ายของชีวิตความเป็นอยู่และความยากไร้ ส่วนภาพคนแก่กับเด็ก ทวี รัชนิกรได้รับแรงบันดาลใจมาจากคนแก่ที่อุ้มเด็กเล็ก ๆ ที่สถานีรถไฟสามเสนผลงานทั้ง 2 ชิ้นนี้เป็นผลงานที่สร้างสรรค์จากความประทับใจในวิถีชีวิต แสดงถึงลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น

1.3 กลุ่มที่มีแนวคิดมาจากสงครามเวียดนาม

ผลงานในกลุ่มนี้ จำนวน 3 ชิ้น เป็นผลงานในยุคสงครามเวียดนาม ทศวรรษ 2510 จำนวน 3 ชิ้น ได้แก่ ผลงานที่ชื่อว่า“เด็กสาวชนบท” “ปีศาจเผด็จการ”และ “ปีศาจสงคราม” ภาพ “เด็กสาวชนบท” มีเนื้อหาของภาพที่สะท้อนสภาวะของเด็กสาวที่ตกเป็นเหยื่อของความเจริญทางวัตถุ ภาพ“ปีศาจเผด็จการ”เป็นผลงานที่แสดงถึงเจตนาารมณ์ของทวี รัชนิกร ศิลปินผู้ต่อต้านเผด็จการทั้ง 3 ภาพ เป็นผลงานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นช่วงที่ทวี รัชนิกรมาใช้ชีวิตอยู่ที่โคราชปี พ.ศ.2505 ขณะนั้น โคราชเป็นฐานทัพสำคัญของพวกอเมริกา

1.4 กลุ่มที่มีแนวความคิดมาจากการเมือง

ผลงานในกลุ่มนี้มีจำนวน 8 ชิ้นเป็นผลงานในยุคหลัง 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 จำนวน 3 ชิ้น ได้แก่ ผลงานที่มีชื่อว่า“ในสังคมแห่งความหวาดกลัว”“ความมั่นคงของใคร”และ “เผด็จการ” ผลงานในยุคเทคนิคผสมบนกระดาษข่อย, ใบลาน พ.ศ.2542-2546 จำนวน 1 ชิ้น คือ ผลงานที่ชื่อว่า“การเมืองแบบไทย ๆ”

ผลงานในยุคจิตรกรรมสะท้อนสังคมและการเมือง ยุคทศวรรษ 2540 จำนวน 2 ชิ้น ได้แก่ ผลงานที่ชื่อว่า“พระราชากับผ้าไหมหมายเลข 2” และ “ทึบสีเหลือง”

ผลงานในยุคจิตรกรรมสะท้อนเรื่องมนุษย์และสังคมไทย ยุคทศวรรษ 2550-2559 จำนวน 2

ขึ้น ได้แก่ ผลงานที่ชื่อว่า“สัตว์มนุษย์” และ “เปรตปากตาอยู่บนหัว”

1.5 กลุ่มที่มีแนวคิดมาจากสภาพสังคม

ผลงานในกลุ่มนี้มีจำนวน 6 ชิ้นเป็นผลงานในยุคประติมากรรมวัสดุผสมทศวรรษ 2530 จำนวน 2 ชิ้นได้แก่ ผลงานที่ชื่อว่า“คืนหนึ่งที่ขายหาดพัทยา”และ“สินค้าส่งออก”ทั้ง 2 ชิ้นนี้เป็นผลงานที่มีเนื้อหาสะท้อนสังคมของผู้หญิงที่ขายบริการ

ผลงานในยุคเทคนิคผสมบนกระดาษข่อย,ใบลาน พ.ศ. 2542-2546 จำนวน 2 ชิ้น ได้แก่ ผลงานที่ชื่อว่า“เมนูอาหารที่พัทยา”และ “ผู้คน” ผลงาน 2 ชิ้นนี้เป็นหนึ่งในผลงานหลายชิ้นที่ทีวี ราชันกร ได้สร้างขึ้นหลังจากที่ไปอยู่ที่เมืองพัทยา การที่ศิลปินได้มีประสบการณ์จากการอยู่ในเมืองพัทยาจึงทำให้ทราบถึงบรรยากาศยามค่ำคืน พบเจอกับชีวิตยามค่ำคืนของคนเมืองพัทยา ผลงานในยุคจิตรกรรมสะท้อนสังคมและการเมือง ยุคทศวรรษ 2540 จำนวน 1 ชิ้น คือผลงานที่ชื่อว่า “IMF” เป็นภาพที่สื่อถึงสถานการณ์ที่ประเทศไทยประสบวิกฤตเศรษฐกิจเป็น หนี้กองทุน IMF

ผลงานในยุคจิตรกรรมสะท้อนเรื่องมนุษย์และสังคมไทย ยุคทศวรรษ 2550-2559 จำนวน 1 ชิ้นคือผลงานที่ชื่อว่า“หญิงวิกลจริตท้อง”เป็นภาพที่สะท้อนศีลธรรมของมนุษย์ที่นับวันมีแต่เสื่อมถอยความเลวทรามของมนุษย์ในสังคม

2. รูปแบบ เทคนิคและวิธีการสร้างสรรค์ศิลปะของทีวี ราชันกร

ผลงานที่เลือกมาวิเคราะห์ทั้ง 21 ชิ้นของทีวี ราชันกร ผู้วิจัยสามารถแบ่งกลุ่มที่มาของกระบวนการสร้างสรรค์ ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

2.1 กลุ่มที่มีแนวการเขียนแบบสัจนิยม (Realism)

ยุคนักศึกษาศิลปากร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2501-2504 มีการใช้สีโทนขาวดำ ให้แสงเงาจัดเกิดการตัดกันแล้วเจือสีแทรกเข้าไป ผลงานบางชิ้นได้แก่ผลงานที่ชื่อ“ชีวิตในเรือ”“ต้นไม้” และ “คนแก่กับเด็ก”มีแนวการเขียนแบบสัจนิยม (Realism)⁶

2.2 กลุ่มที่มีแนวการเขียนแบบกึ่งนามธรรม (Semi-Abstract)

ยุคสงครามเวียดนาม ทศวรรษ 2510 การใช้สัญลักษณ์ในการถ่ายทอด ได้แก่ ภาพเด็ก “สาวชนบท” เป็นรูปผู้หญิงที่ถูกคาดหวังด้วยแถบสีแดงสลัขาว ภาพ“ปีศาจเผด็จการ” มีสัญลักษณ์สวัสดิการภายใต้ไทยเป็นภาพพื้นหลัง ภาพปีศาจสงครามเป็นภาพบุคคลลักษณะรูปร่างคล้ายทหารยืนถือปืน เนื้อหาของภาพคือการสะท้อนภาวะของเด็กสาวที่ตกเป็นเหยื่อของความเจริญ

ของสังคมเมือง เป็นการใช้สัญลักษณ์ในการแสดงออกรูปแบบกึ่งนามธรรม (Semi-Abstract)⁷ แนวการวาดภาพเป็นแบบกึ่งดูออกกึ่งดูไม่ออกว่าเป็นรูปร่างอะไร เป็นภาพที่ต้องเห็นด้วยตา ต้องใช้จินตนาการควบคู่กันไปโดยมีเนื้อหาสาระ สัจนิยมแนวสังคม (Social Realism) อีกด้วย

2.3 กลุ่มที่มีแนวทางของลัทธิเอ็กเพรสชันนิสม์ (Expressionism)⁸

ยุคหลัง 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ทศวรรษ 2520 ได้แก่ ภาพที่ชื่อว่า “ในสังคมแห่งความหวาดกลัว” “ภาพความมั่นคงของใคร” และภาพ “เผด็จการ” เป็นภาพที่มีการใช้โทนสีเขียว ข้ำเลือดข้ำหนอง ลักษณะของฝีแปรงเป็นการระบายปาดป้ายฝีแปรงอย่างรวดเร็วลักษณะจับไว้มือการลงสีที่หนาป้ายสีด้วยฝีแปรงเกิดเป็นภาพใบหน้าที่บิดเบี้ยวให้ความรู้สึกหวาดผวาสับสนและน่ากลัว

ยุคจิตรกรรมสะท้อนเรื่องมนุษย์และสังคมไทย ยุคทศวรรษ 2550-2559 ได้แก่ ภาพที่ชื่อว่า “หญิงวิกลจริตท้อง” “สัตว์มนุษย์” และ “เปรตปากดาวยุ่บนหัว” ทั้ง 3 ภาพนี้มีความโดดเด่นในเรื่องของรูปทรงและการใช้สีในการแสดงออก ศิลปินปาดป้ายสีแบบทิ้งฝีแปรงให้กระชากอารมณ์ การสอดแทรกสีภายในรูปภาพสร้างความรู้สึกร่วมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมของลัทธิเอ็กเพรสชันนิสม์ ที่จะแสดงออกอย่างมากในทางจิตวิทยาและสังคม⁹ การใช้สีรุนแรงฝีแปรงที่หยาบกระด้างแทนความรู้สึก

2.4 กลุ่มที่มีการใช้วัสดุผสมการใช้ตัวอักษรประกอบในผลงานศิลปะมีทั้งหมด 4 ยุค ดังนี้

ยุคประติมากรรม สื่อผสม ทศวรรษ 2530 เป็นงานเทคนิคผสม เป็นงานสีหมึกบนกระดาษโบราณ เริ่มปรากฏการใช้ตัวอักษรประกอบในผลงานศิลปะ

ยุคเทคนิคผสมบนกระดาษข่อย ใบลาน พ.ศ. 2542-2546 มีการใช้วัสดุสื่อผสม เช่น กระดาษข่อย กระดาษใบลาน หอยเบี้ย เหมาะสมกับเทคนิคและเนื้อเรื่องที่ต้องการนำเสนอ มีการเว้นที่ว่างเพื่อให้พื้นหลังและลวดลายวัสดุทำงาน มีตัวอักษรประกอบในภาพ ทั้งที่เป็นลวดลายดั้งเดิมของวัสดุและเขียนเพิ่มเติมลงไปในงานศิลปะ

ยุคจิตรกรรมสะท้อนสังคมและการเมือง ยุคทศวรรษ 2540 รูปทรงที่ใช้ในการเล่าเรื่อง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีการตัดทอนรูปทรง มีการใช้ตัวอักษรในงานศิลปะเพื่อเพิ่มรายละเอียดของเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ

ยุคจิตรกรรมสะท้อนเรื่องมนุษย์และสังคมไทย ยุคทศวรรษ 2550-2559 ทั้งร่องรอยของฝีแปรงไว้เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก โทนสีที่ใช้มีความลงตัวโครงสร้างที่ซับซ้อนทางความรู้สึกต่อพื้น

ผิวของภาพ รูปทรงที่ใช้ในการนำเสนอมีเอกลักษณ์แสดงอารมณ์ความรู้สึกได้ดีสอดคล้องกับเนื้อหาสาระที่ต้องการนำเสนอและยังคงปรากฏตัวอักษรในงานศิลปะ

3. ผลงานศิลปะที่นำเสนอประเด็นสังคมของทวี รัชนิกร

การนำเสนอประเด็นสังคม จากการวิเคราะห์แนวความคิดในการสร้างสรรค์ ผลงานที่เลือกมาวิเคราะห์ทั้ง 21 ชิ้น ของทวี รัชนิกร สามารถแบ่งกลุ่มประเด็นสังคมออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

3.1 ประเด็นเรื่องราวของชีวิต และสร้างสำนึกเรื่องธรรมชาติ ผลงานในยุคนักศึกษาศิลปากร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2501-2504 ได้แก่ ผลงานที่ชื่อว่า“ชีวิตในเรือ”“ต้นไม้”(ภาพที่ 1) และ “คนแก่กับเด็ก”(ภาพที่ 2) เป็นผลงานที่สะท้อน วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนผลงานสร้างสรรค์ในยุคประติมากรรม วัสดุผสม ทศวรรษ 2530 คือผลงานที่ชื่อว่า“วิญญาณป่า” เป็นผลงานที่สะท้อนถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

ผลงานที่ชื่อว่า “ชีวิตในเรือ” พ.ศ. 2502 เป็นภาพเทคนิคสีน้ำมันที่ได้รับรางวัล เกียรตินิยมอันดับ 3 เหรียญ ทองแดง ประเภทจิตรกรรมจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่10 ปัจจุบันสูญหายเหลือเพียงภาพร่าง ภาพร่าง“ชีวิตในเรือ”แสดงภาพชีวิตริมคลองโง่งอ่างที่ชาวบ้านล่องเรือนำเครื่องปั้นดินเผามาขาย จากรายละเอียดในภาพแสดงถึงชีวิตประจำวันของชาวบ้านที่ใช้ชีวิตอยู่ในเรือสภาพเรือผู้พ่วงแสดงถึงความยากจนของชาวบ้าน แต่ก็ยังสามารถใช้ชีวิตตามสภาพที่เป็นอยู่ เป็นความเรียบง่ายของชีวิต ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ทวี รัชนิกร รู้สึกประทับใจ ส่วนผลงาน “ต้นไม้” ทวี รัชนิกร ได้กล่าวถึงที่มาของแนวความคิดไว้ดังนี้

“ภาพต้นไม้อาจารย์ไปขัยภูมิ ไปแก่งค้อ ข้องสามหมอไปกับอาจารย์อินสนธ์ หน้าแล้ง ต้นไม้อีสาน ป่าเบญจพรรณใบไม้ร่วง บิดเบี้ยวได้แรงบันดาลใจตรงที่เห็นพระอาทิตย์กำลังตกแล้วแสงแรงมาก ป่าเหมือนมีชีวิต ต้นไม้พูดได้เหมือนมันกำลังต่อสู้เหมือนกับเรา มีชีวิตเหมือนกับเรา เหมือนมันเป็นคน เหมือนแวนโก๊ะที่เห็นทุกอย่างมีชีวิต”¹⁰

งานภาพพิมพ์แกะไม้ คนแก่กับเด็กปี พ.ศ.2503 (ภาพที่ 3) เป็นผลงานที่ได้รับรางวัลเกียรตินิยมอันดับ 3 เหรียญทองแดง ประเภทภาพพิมพ์ไม้ จากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 11 เป็นผลงานภาพพิมพ์หมึกดำเป็นภาพคนแก่กำลังอุ้มเด็ก ด้านหลังมีดวงอาทิตย์ มีลักษณะการแกะแม่พิมพ์ที่หยาบแต่คมชัด เห็นเส้นรอบนอกชัดเจน ภาพนี้ทวี รัชนิกรได้รับแรงบันดาลใจมาจากคนแก่ที่อุ้มเด็กเล็ก ๆ ที่สถานีรถไฟสามเสน ศิลปินเกิดความรู้สึกสะเทือนใจและ

สงสารคนยากจนที่ต้องทำงานหนัก เกิดจินตนาการจึงแสดงออกผ่านรูปทรงของคนแก่ที่มีผิวพรรณหยาบกร้าน ท่ามกลางธรรมชาติด้านหลังที่ให้บรรยากาศแห้งแล้ง

ผลงานที่ชื่อว่า "วิญญาณป่า" แสดงถึงความงามของรูปทรง ไม่ได้มุ่งเน้นในเรื่องการแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกที่รุนแรง แต่เป็นการแสดงออกผ่านทางสัญลักษณ์ เป็นเรื่องของมนุษย์กับป่าผลงานชิ้นนี้สื่อถึงความมีชีวิต และจิตวิญญาณธรรมชาติเป็นผลงานที่มีความงามแบบนามธรรมแฝงการเล่าเรื่องผ่านสัญลักษณ์ของลูกตาที่สื่อถึงความมีชีวิต

3.2 ประเด็นสังคมที่มีความเจริญทางวัตถุ อาชีพของหญิงสาว

ผลงานในยุคสงครามเวียดนาม ทศวรรษ 2510 เกี่ยวพันกับผลกระทบที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามเวียดนาม "ภาพเด็กสาวชนบท" เป็นภาพที่สะท้อนหญิงสาวที่ตกเป็นเหยื่อของความเจริญทางวัตถุ ตกเป็นสินค้าเพื่อบำบัดความใคร่ถูกกดขี่จากต่างชาติ

ผลงานในยุคประติมากรรม วัสดุผสม ทศวรรษ 2530 ได้แก่ ผลงานที่ชื่อว่า "คืนหนึ่งที่ขายหาตพัทยา" และ "สินค้าส่งออก" (ภาพที่ 3) แสดงเรื่องราวของหญิงขายบริการที่โคราชและพัทยา ในช่วงสงครามเวียดนาม

ภาพ "คืนหนึ่งที่หาตพัทยา" ศิลปินเลือกใช้หอยเบี้ยเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของเพศหญิง หรืออีกนัยหนึ่งก็หมายถึงเงินได้เช่นกัน เนื่องจากผู้หญิงที่เข้ามาทำงานที่พัทยาช่วงนั้นมักจะเลือกอาชีพขายบริการทางเพศ ผลงานที่ชื่อว่า "สินค้าส่งออก" เป็นผลงานที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากยุคจากทหารสหรัฐอเมริกาที่ตั้งฐานทัพในไทยเพื่อทำ สงครามเวียดนามเมื่อปี พ.ศ.2507 การเข้ามาของกองทหารอเมริกันทำให้เกิดสถาน บันเทิงรูปแบบในทอล์ก บาร์เดินโชว์ ในเขตจังหวัดที่มีฐานทัพตั้งอยู่เพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนของทหารอเมริกัน เป็นผลทำให้ผู้หญิงส่วนหนึ่งประกอบอาชีพเมียเช่า ผลงานชิ้นนี้จึงเป็นผลงานที่สะท้อนถึงปัญหาได้อย่างตรงไปตรงมา อีกทั้งยังเรื่องทัศนคติการมองผู้หญิงเป็นสินค้าส่งออกต่างประเทศ (การเป็นเมียเช่าของทหารฝรั่ง) นอกจากนี้จับปิ้งสีทองเป็นส่วนที่เน้นถึงคุณค่าและเป็นส่วนสำคัญในการส่งสารถึงผู้ชม

ผลงานในยุคเทคนิคผสมบนกระดาษข่อย ใบลาน พ .ศ. 2542-2546 ได้แก่ ผลงานที่ชื่อว่า "เมนูอาหารที่พัทยา" และ "ผู้คน" เกิดจากประสบการณ์ที่เมืองพัทยาซึ่งสภาพสังคมที่พัทยาที่ไม่ต่างไปจากโคราชในช่วงสมัยสงครามเวียดนามคือมีการขายบริการทางเพศ การขายบริการตามผับ บาร์ แสดงภาพความเจริญทางวัตถุของคนในสังคมด้วยภาพเมนูอาหาร เป็นเทคนิคสีน้ำบนกระดาษข่อย ในภาพเต็มไปด้วยสัญลักษณ์ทางเพศของผู้หญิง ได้แก่ หน้าอก

อวัยวะเพศ สื่อความหมายถึงการบริโภคและการทำให้ผู้หญิงกลายเป็นวัตถุทางเพศ

3.3 ประเด็นทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคม

ผลงานในยุคหลัง 6 ตุลาคม 2519 ทศวรรษ 2520 ได้แก่ ผลงานที่ชื่อว่า “ในสังคมแห่งความหวาดกลัว” (ภาพที่ 4) “ความมั่นคงของใคร” และ “เผด็จการ” นำเสนอประเด็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จนถึงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เป็นผลงานที่สะท้อนความรู้สึกที่อัดอั้นในความเหลื่อมล้ำ ความไม่ยุติธรรม ความทุกข์ใจและความหวาดกลัวของคนในสังคม

ภาพ “ในสังคมแห่งความหวาดกลัว” “ความมั่นคงของใคร” “เผด็จการ” เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ ฝีแปรงลักษณะเดียวกันกับภาพวาดทิวทัศน์ที่ทิว รัชนิกรเคยวาดด้วยความประทับใจ แต่เมื่อร่องรอยฝีแปรงเช่นนี้มาปรากฏบนใบหน้าของคนทำให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจที่รุนแรงเป็นความตั้งใจของศิลปินที่จะแสดงอารมณ์ความรู้สึกให้พุ่งตรงสู่ผู้ดู ไม่ใช่เพียงการสร้างสรรคเพื่อความงามเท่านั้น ศิลปินแสดงออกด้วยการเล่าเรื่องอย่างตรงไปตรงมา ไม่ปรากฏสัญลักษณ์ในภาพอย่างเช่นผลงานของยุคที่ผ่านมาข้างต้นคุณค่าของงานศิลปะยุคนี้จึงอยู่ที่เทคนิคในการสร้างงานจิตรกรรมที่สื่อถึงความสะท้อนอารมณ์

ผลงานในยุคเทคนิคผสมบนกระดาษข่อย ปลาย พ.ศ. 2542-2546 คือผลงานที่ชื่อว่า “การเมืองแบบไทย ๆ” (ภาพที่ 5) เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้นใน สังคมนั้นมีสาเหตุมาจากนักการเมืองกลุ่มต่าง ๆ ที่ต่างมุ่งหวังผลประโยชน์ส่วนตัว ไม่ได้ทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ผลงานชิ้นนี้แสดงเนื้อหาทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมา “การเมืองแบบไทย ๆ” นำเสนอภาพของปีศาจสีดำกำลังบินออกทางหน้าต่าง และปีศาจอีกตัวหนึ่งกำลังปีนเข้ามา โดยพื้นล่างของภาพเป็นเจ้าของบ้านที่นอนหลับอยู่แบบไม่รู้สึกรู้สึกร่างกายตรงกลางภาพเป็นรูปของเทวดาที่ไม่รู้สึกอะไรกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีการใช้ตัวหนังสือเขียนประกอบลงไปเพื่อเพิ่มการสื่อสารในภาพ คือ ปีศาจตัวซ้ายมือเขียนว่า “อับริยไป” ส่วนตัวปีศาจทางด้านขวาเขียนว่า “จัญไรมา” และเขียนตรงตำแหน่งเทวดาที่อยู่ตรงกลางว่า “เทวดาอยู่ตลอดไป” ให้ความหมายว่าไม่ว่านักการเมืองคนใดเข้ามาก็มักคิดถึงแต่ประโยชน์ส่วนตัว การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นนั้น แค่เปลี่ยนคนเห็นแก่ตัวกลุ่มใหม่เข้ามาบริหารบ้านเมืองเท่านั้น และประชาชนคือคนที่ไม่อาจรับรู้ จึงเปรียบกับคนที่นอนหลับอยู่ด้านล่างของภาพ ส่วนคำว่าเทวดาอยู่ตลอดกาลนั้นหมายถึงคุณงามความดีเป็นสิ่งที่จะคงอยู่ตลอดกาล

ผลงานในยุคจิตรกรรมสะท้อนสังคมและการเมือง ยุคทศวรรษ 2540 ของทิว รัชนิกร ได้แก่

“พระราชากับผ้าไหม” (ภาพที่ 6) และ “หีบสี่เหลี่ยม” (ภาพที่ 7) สะท้อนประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมด้วยการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุม การเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายสี่เหลี่ยมและสีแดงในสังคมแบ่งฝ่าย

รายละเอียดของภาพพระราชากับผ้าไหมเต็มไปด้วยตัวหนังสือ เป็นถ้อยคำภาษาอังกฤษแฝงอยู่ ได้แก่คำว่า The King’s new clothes อันเป็นชื่อนิทานพระราชากับผ้าไหม เขียนอยู่บริเวณมุมบนซ้ายของภาพ คำว่า new clothes อยู่ระหว่างพระราชากับข้าราชการบริพารที่ทำท่าถือผ้า เดินตามหลังพระราชากับ 3 คน ทั้งพระราชากับข้าราชการบริพารมีจมูกยาวยื่นออกมาด้านหน้าและมีตัวอักษรภาษาอังกฤษเขียนกำกับไว้ว่า *folie, lair* อยู่เป็นระยะ ส่วนขาของคนที่กำลังย่างก้าวไป ข้างหน้าเขียนว่า *To go to hell, To suffer helishly, get lost* ศิลปินได้จัดวางข้าราชการที่กำลังก้มกราบให้เป็นชั้นบันไดให้พระราชากับข้าราชการบริพารเหยียบย่างก้าวขึ้นไปมีอักษรเขียน *get lost, Phony, Reptiles* แฝงอยู่ในรูปของข้าราชการที่กำลังกราบอีกด้วย ซึ่งเป็นคำสบถ คำด่า รวากับว่าทุกอย่างก้าวของพระราชากับซึ่งเป็นชนชั้นปกครองนั้นเต็มไปด้วยคำด่า คำสาปแช่งจากผู้ย่อยที่ก้มหัวยอมแม้จะรู้ว่าผู้ชั้นโกหกก็ตาม

ภาพ“หีบสี่เหลี่ยม”ศิลปินต้องการสื่อถึงสิ่งที่บรรจุนั้นเข้าไปเพื่อทำให้คนพวกนั้นมีความคิดเหมือน ๆ กัน จากสถานการณ์การชุมนุม การเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายสี่เหลี่ยมและสีแดง ทำให้คนในสังคมแบ่งฝ่ายกัน ขาดความสามัคคีและมีความพยายามครอบงำความคิดประชาชนด้วยการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร เพื่อหาแนวร่วมทางการเมือง

ผลงานในยุคจิตรกรรมสะท้อนเรื่องมนุษย์และสังคมไทย ยุคทศวรรษ 2550-2559 ได้แก่ผลงานที่ชื่อว่า “สัตว์มนุษย์” (ภาพที่ 8) “หญิงวิกลจริตท้อง” (ภาพที่ 9) และ “เป็ดปากดาอยู่บนหัว” (ภาพที่ 10) ยังคงเป็นงานศิลปะสะท้อนประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมผ่านสถานการณ์บ้านเมืองเหมือนยุคที่ผ่านมา แต่มีความเข้มข้นมากขึ้น เป็นงานศิลปะสะท้อนสังคมอย่างชัดเจนที่สุดอีกยุคหนึ่ง

ภาพสัตว์มนุษย์ (ภาพที่ 8) เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ ทวี รัชนิกรเขียนภาพในช่วงที่มีการเดินขบวนตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 ทวี รัชนิกร กล่าวว่า “ต้องการสะท้อนถึงพวกที่รับกรรม ถูกใช้เป็นเครื่องมือ คือพวกที่ออกไปเดินขบวน แต่คนที่ได้รับผลประโยชน์คือนักการเมือง หรือนักธุรกิจที่มีผลประโยชน์ ผมเขียนภาพนี้จนกระทั่งเดือนพฤษภาคมเกิดเหตุการณ์ฆ่ากัน ผมหยุดเขียนเลยทันที เพราะผมไม่ชอบการฆ่ากัน ผมชอบสันติภาพ”¹¹ ภาพสัตว์มนุษย์จึงเป็นภาพที่บอกเล่าเรื่องราวสถานการณ์บ้านเมืองเมื่อครั้งที่มีการเดินขบวนประท้วง

แสดงออกโดยผสมผสานกับอารมณ์ความรู้สึกของศิลปินที่มีต่อการเดินขบวนในครั้งนั้น

ภาพหญิงวิกิลจรีตท้อง (ภาพที่ 9) เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ ภาพนี้เป็นภาพที่ทวี รัชนิกรเขียนจากประสบการณ์ที่ได้พบเจอกับผู้หญิงบางคนหนึ่งเดินเตร็ดเตร่อยู่ละแวกนั้น เทียวหาเศษขยะ เลื้อยผ้าหูลดลุ่ย เนื้อตัวเป็นแผลพุพอง ดูน่าสงสารเวทนา แต่แล้ววันหนึ่งหญิงคนดังกล่าวเกิดตั้งครรภ์ สร้างความสะเทือนใจแก่ทวี รัชนิกรอย่างมาก จึงสร้างผลงานเพื่อเป็นการตีแผ่ความเสื่อมถอยทางศีลธรรมของคนในสังคมที่ข่มเหงรังแกได้แม้กระทั่งกับผู้หญิงที่ไร้ความสามารถ จะต่อต้านขัดขืน ความเลวทรามของมนุษย์บางจำพวกที่ไร้ซึ่งความรู้สึกชั่วดี เป็นวิกฤตทางศีลธรรมของมนุษย์ที่นับวันมีแต่เสื่อมถอย สร้างความหมองใจ ให้กับทวี รัชนิกร จนต้องระบายออกมาเป็นงานศิลปะ

ภาพ “เปเรตปากตาอยู่บนหัว” ทวี รัชนิกร กล่าวว่า “รูปของผมไม่ได้น่ากลัวอย่างที่คิด เป็นปริศนาธรรมมากกว่า อย่างภาพคนที่มียปากมีตาอยู่บนหัวก็เป็นปริศนาธรรม ตาและปากอยู่บนหัวคนพวกนี้พูดเก่ง ขณะเดียวกันก็หลอกลวงเก่ง พวกนี้อยู่ในรอกุมที่ 15 สมัยนี้ก็คือนักการเมืองเลวมีวิสัยทัศน์กว้าง แต่ก็เอาเงินเข้ากระเป๋าตัวเอง¹²” ภาพนี้ได้ฉายภาพความคิดของศิลปินในเรื่องของการเมืองในรูปแบบของภาพที่ชวนคิดชวนให้คนดูตีความถึงความผิดปกติวิสัยเหล่านี้

อภิปรายผล

แนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของทวี รัชนิกร มีเนื้อหาที่น่าเสียดถึงสภาพสังคมและสถานการณ์บ้านเมืองในช่วงเวลาหนึ่งที่ศิลปินมีประสบการณ์ร่วมสมัยกับเหตุการณ์นั้น ๆ อย่างไรก็ดี จากการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมพบว่า นอกจากแนวคิดในการสร้างสรรค์ที่สะท้อนสังคมแล้ว ทวี รัชนิกร ยังมีประเด็นอื่น ๆ ที่แสดงออกผ่านทางผลงานศิลปะอีกด้วยคือ มีแนวความคิดมาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดมาจากวิถีชีวิต แนวคิดมาจากสงครามเวียดนาม ซึ่งเป็นประเด็นที่สะท้อนให้เห็นว่าศิลปินมีแรงจูงใจที่หลากหลายนำเสนอผลงานผ่านมุมมองของตนเองที่มีประสบการณ์ร่วมกับสถานการณ์นั้น ๆ โดยถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกผ่านวัสดุและวิธีการที่เลือกใช้ในงานสร้างสรรค์ อันนำมาสู่ผลงานศิลปะที่มีความหมายลึกซึ้งอย่างมีสุนทรียะ กล่าวโดยสรุปคือ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของทวี รัชนิกรส่วนใหญ่เป็นการสร้างงานที่น่าเสนอเรื่องราวของเหตุการณ์ของสังคมไทยที่ผ่านมา สะท้อนความเหลื่อมล้ำในสังคม ความไม่เป็นธรรมรวมถึงปัญหาต่าง ๆ ที่ศิลปินได้รับผลกระทบกับชีวิตและจิตใจ

เว็บอสณ

- 1 ทวี รัชนิกร, สูจิบัตรนิทรรศการศิลปกรรม เขตชูเกียรติศิลปินอีสาน ครั้งที่ 2 นิทรรศการศิลปกรรม “มนุษย์กับสังคม” Human and Social ทวี รัชนิกร (หอศิลปวัฒนธรรม : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546), 4.
- 2 กรมส่งเสริมวัฒนธรรมกระทรวงวัฒนธรรมและหอศิลป์ร่วมสมัยราชดำเนิน.2559. สูจิบัตร นิทรรศการศิลปกรรม เขตชูเกียรติ 80 ปี ศิลปินแห่งชาติ อินสนธิ์ วงศ์สาม, ทวี รัชนิกร (กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม, 2559), 13.
- 3 ทวี รัชนิกร. สูจิบัตรนิทรรศการศิลปกรรม เขตชูเกียรติศิลปินอีสาน ครั้งที่ 2 นิทรรศการ ศิลปกรรม “มนุษย์กับสังคม” Human and Social ทวี รัชนิกร (หอศิลปวัฒนธรรม: มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2546), 4.
- 4 วิจิตร อภิชาติเกรียงไกร, ศิลปินรากแก้วอีสาน ทวี รัชนิกร ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ปี พ.ศ. 2548 (นครราชสีมา: พิมพ์ดี. 2548), 15.
- 5 เรื่องเดียวกัน.
- 6 ศิลปะลัทธิเรียลลิสม์ หรือ ลัทธิสำเนียง หมายถึง ศิลปะที่แสดงออกถึงความจริง ศิลปิน ผู้สร้างสรรค์ได้มองเห็นความจริงจากสภาพปัญหาสังคม การแบ่งชั้นวรรณะ ความยากจน กิเลสตัณหา การรบ การฆ่าฟันกัน ทำให้ศิลปินเกิดความต้องการในการแสดงออกถึง เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นเพื่อ เป็นการบอกเล่า เป็นการแสดงความคิดเห็นผ่านงาน ศิลปะ อ้างจาก: จรุงยศ อรณยะนาถ, ประวัติศาสตร์ศิลปะ, (กรุงเทพฯ : คอมเมอร์เชียลเวิลด์มีเดีย, 2555), 108.
- 7 วิจิตร อภิชาติเกรียงไกร, ศิลปินรากแก้วอีสาน ทวี รัชนิกร ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ปี พ.ศ. 2548, (นครราชสีมา: พิมพ์ดี. 2548), 25.
- 8 Expressionism หมายถึง ลัทธิสำแดงพลังอารมณ์ มาจากภาษาละตินว่า Expressare ex = ออกมา, pressare = กด, ดัน, คั้น, บีบ, เป็นคตินิยมทางศิลปะลัทธิหนึ่งที่มีกระบวนการ และกลวิธีเพื่อแสดงออกให้ถึงจุดมุ่งหมายของศิลปินโดยมีการสำแดงพลังอารมณ์ อย่างรุนแรง อ้างจาก : กำจร สุนพงษ์ศรี, ศิลปะสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์. 2554), 183.
- 9 ศิลปินเอกเซอร์สชันนิสม์ได้พัฒนาในด้านรูปทรงและสีที่ใช้ในการสร้างสรรค์ให้สามารถ แสดงออกถึงความรู้สึกภายในของศิลปินมากกว่าการแสดงออกภายนอก ศิลปินมีความ รู้สึกที่ลึกซึ้ง ส่วนตัวสูงและตั้งอยู่บนแนวคิดที่ว่าผืนผ้าใบคือสื่อที่จะแสดงออกหรืออธิบาย อารมณ์และความรู้สึก อ้างจาก : วุฒิ วัฒนสิน, ประวัติศาสตร์ศิลปะ (กรุงเทพฯ:

ศิลปประภา. 2552), 78.

10 สัมภาษณ์ ทวี รัชนิกร, ศิลปิน 17 พฤศจิกายน 2559.

11 “สังคมไทยหาทางไปไม่ถูก” นัยยะ “หัวทก กันชีวิต” ศิลปินแห่งชาติวัย 80 ปี “ทวี รัชนิกร” เข้าถึงเมื่อ 15 ธันวาคม 2560, เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/CelebOnline/ViewNews.aspx?NewsID=9570000096884>

12 คนสร้างศิลป์ สะท้อนสังคมบาป+นรก, เข้าถึงเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2560, เข้าถึงได้จาก <http://www.komchadluek.net/news/knowledge/65659>

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรมกระทรวงวัฒนธรรมและหอศิลป์ร่วมสมัยราชดำเนิน. 2559. **สู่จิตร์ นิทรรศการศิลปกรรม เชิดชูเกียรติ 80 ปี ศิลปินแห่งชาติ อินสนธิ วงศ์สาม. ทวี รัชนิกร.** กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม, 2559.
- กัจจกร สุนพงษ์ศรี. **ศิลปะสมัยใหม่.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์, 2554
- คมชัดลึกออนไลน์. **คนสร้างศิลป์. สะท้อนสังคมบาป+นรก (ออนไลน์)** เข้าถึงเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2560 เข้าถึงได้จาก <http://www.komchadluek.net/news/knowledge/65659>
- จรัญศ อรัณยะนาถ. **ประวัติศาสตร์ศิลปะ.** กรุงเทพฯ: คอมเมอร์เชียลเวิลด์มีเดีย, 2555.
- จิตร อกิชาติเกรียงไกร. **ศิลปินจากแก้วอีสาน ทวี รัชนิกร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะ (จิตรกรรม) ปี พ.ศ. 2548.** กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี, 2550.
- ทวี รัชนิกร. **สู่จิตร์นิทรรศการศิลปกรรม. เชิดชูเกียรติศิลปินอีสาน นิทรรศการครั้งที่ 2 ศิลปกรรม “มนุษย์กับสังคม” Human and Social** ทวี รัชนิกร. **หอศิลป์วัฒนธรรม: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.**
- ทวี รัชนิกร. **ศิลปิน. สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2559**
- วุดนิ วัฒนสิน. **ประวัติศาสตร์ศิลปะ.** กรุงเทพฯ: ศิลปประชา, 2552.
- Manager Online. **สังคมไทยหาทางไปไม่ถูกนัยยะ ท้าวก ก้นขวดศิลปินแห่งชาติวัย 80 ปี “ทวี รัชนิกร”** เข้าถึงเมื่อ 15 ธันวาคม 2560. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/CelebOnline/ViewNews.aspx?NewsID=9570000096884>
- Portfolios*net. **เรื่องของมนุษย์งานชุดใหม่ของทวี รัชนิกร** เข้าถึงเมื่อ 20 ตุลาคม 2560. เข้าถึงได้จาก <http://www.portfolios.net/forum/topics/2988839:Topic:706288>

ภาพที่ 1 (ซ้าย)

ผลงานยุคนักศึกษาศิลปากร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2501-2504

ชื่อผลงาน ต้นไม้, พ.ศ. 2503, เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ, ขนาด 76.5 X 101.5 ซม.

ที่มาภาพ : วิจิตร อภิชาติเกรียงไกร, ศิลปินรากแก้วอีสาน ทวี รัชนิกร ศิลปินแห่งชาติ

สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ปี พ.ศ. 2548 (นศรราชสีมา: พิมพ์. 2548), 33.

ภาพที่ 2 (ขวา)

ผลงานยุคนักศึกษาศิลปากร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2501-2504 ชื่อผลงาน คนแก่กับเด็ก, พ.ศ. 2503,

เทคนิคภาพพิมพ์แกะไม้, ไม่ทราบขนาด.

ที่มาภาพ : <http://art2.culture.go.th/index>.

ภาพที่ 3 (ซ้าย)

ผลงานยุคประติมากรรม วัสดุผสม ทศวรรษ 2530 ชื่อผลงาน สิ้นค้าส่งออก,

พ.ศ. 2537, เทคนิคแกะไม้, ขนาด 16.5 x 80.5 x 23 ซม.

ที่มาภาพ : สุจิตต์ "ทวี รัชนิกร จิตรกรรมและ ประติมากรรม"

น หอศิลป์มหาวิทยาลัยศิลปากรวังท่าพระ กรุงเทพมหานคร, 2543

ภาพที่ 4 (ขวา)

ผลงานยุคหลัง 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ชื่อผลงาน ในสังคมแห่งความหวาดกลัว,

พ.ศ. 2520, เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ, ไม่ทราบขนาด.

ที่มาภาพ : วิจิตร อภิชาติเกรียงไกร, ศิลปินรากแก้วอีสาน ทวี รัชนิกร ศิลปินแห่งชาติ

สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ปี พ.ศ. 2548 (นศรราชสีมา: พิมพ์. 2548), 25.

ภาพที่ 5 (ซ้าย)

ผลงานยุคเทคนิคผสมกระดาษข่อย, ใบลาน พ.ศ.2542-2546 ชั้นที่ 2

ชื่อผลงาน การเมืองแบบไทย ๆ , พ.ศ. 2545, เทคนิคหมึกดำ,ขนาด 75 x 100 cm.

ที่มาภาพ : วิจิตร อภิชาติเกรียงไกร, ศิลปินรากแก้วอีสาน ทวี รัชนิกร ศิลปินแห่งชาติ

สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ปี พ.ศ. 2548 (นศรราชสีมา: พิมพ์ดี. 2548), 67.

ภาพที่ 6 (ขวา)

ผลงานยุคจิตรกรรมสะท้อนสังคมและการเมือง ยุคทศวรรษ 2540, ชั้นที่ 2

ชื่อผลงาน พระราชาผ้าใหม่ หมายเลข 2,พ.ศ. 2547, เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ,ขนาด 155 x 185 cm.

ที่มาภาพ : วิจิตร อภิชาติเกรียงไกร, เรื่องของทวี รัชนิกร ผลงานศิลปกรรมของศิลปินแห่งชาติ ทวี รัชนิกร,

กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2553

ภาพที่ 7 (ซ้าย)

ผลงานยุคจิตรกรรมสะท้อนสังคมและการเมือง ยุคทศวรรษ 2540, ชั้นที่ 3

ชื่อผลงาน หีบสี่เหลี่ยม,พ.ศ. 2548, เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ,ขนาด 130 x 130 cm.

ที่มาภาพ : วิจิตร อภิชาติเกรียงไกร, เรื่องของทวี รัชนิกร ผลงานศิลปกรรมของศิลปินแห่งชาติ ทวี รัชนิกร,

กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2553

ภาพที่ 8 (ขวา)

ผลงานยุคจิตรกรรมสะท้อนเรื่องมนุษย์และสังคมไทย ยุคทศวรรษ 2550-2559, ชั้นที่ 1

ชื่อผลงานหญิงวิกลจริตท้อง,พ.ศ. 2551, เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ,ขนาด 100 x 80 cm.

ที่มาภาพ : สุจิตร์นิทรรศการศิลปกรรมเชิดชู เกียรติ ศิลปินแห่งชาติ"เรื่องของทวีรัชนิกรมนุษย์"

ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาพที่ 9 (ซ้าย)

ผลงานยุคจิตรกรรมสะท้อนเรื่องมนุษย์และสังคมไทย ยุคทศวรรษ 2550-2559, ชั้นที่ 2

ชื่อผลงาน สัตว์มนุษย์, พ.ศ. 2553, เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ, ขนาด 200 x 350 cm.

ที่มาภาพ : วิจิตร อภิชาติเกรียงไกร, เรื่องของทวี รัชนิกร ผลงานศิลปกรรมของศิลปินแห่งชาติ ทวี รัชนิกร, กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2553

ภาพที่ 10 (ขวา)

ผลงานยุคจิตรกรรมสะท้อนเรื่องมนุษย์และสังคมไทย ยุคทศวรรษ-2559, 2550 ชั้นที่ 3

ชื่อผลงานเปรตปากดาอยู่บนหัว, พ.ศ. 2552, เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ, ขนาด 150 x 130 cm.

ที่มาภาพ : สุจิตต์นิทรศการศิลปกรรมเชิดชู เกียรติแห่งชาติศิลปินทวี รัชนิกร

"เรื่องของ มนุษย์" ณ หอศิลป์มหาวิทยาลัยศิลปากร